

УДК 342.95

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ

Коваленко Л. П.,

доктор юридичних наук, доцент
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Анотація: У статті сформульовано поняття інформаційно-процесуальних норм та відносин, розглядається питання про їх зміст. Проаналізовано загальні та спеціальні особливості інформаційно-процесуальних норм та відносин, проведено їх класифікацію.

Ключові слова: інформаційно-процесуальна норма, інформаційно-процесуальні відносини, сутність інформаційно-процесуальних норм та відносин, особливості та види інформаційно-процесуальних норм і відносин.

Аннотация: В статье сформулировано понятие информационно-процессуальных норм и отношений, рассматривается вопрос об их содержании. Проанализированы общие и специальные особенности информационно-правовых норм и отношений, проведена их классификация.

Ключевые слова: информационно-процессуальная норма, информационно-процессуальные отношения, сущность информационно-процессуальных норм и отношений, особенности и виды информационно-процессуальных норм и отношений.

Annotation: In this article formulated the concept of information norms and attitudes, the issue of their content. Analyzed the general and specific features of information law and information relations, held their classification.

Key words: information rule, information legal relations, the nature information legal rules and relations, characteristics and forms of information legal rules and relations.

Питання щодо визначення інформаційно-процесуальної норми є дискусійним. Деякі науковці, такі як В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко, М.Я. Швець, І.Ю. Здзєба, М.Ю. Шевченко, І.Л. Бачило, В.А. Копилов та ін., певною мірою досліджували деякі питання інформаційно-процесуальних норм, але зроблені ними висновки свідчать лише про відсутність усталених поглядів на певні проблеми щодо визначення інформаційно-процесуальних норм, їх ознак і таке інше. Існує думка, що інформаційне право використовує для регулювання інформаційно-процесуальних відносин норми інших галузей права конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального права та інших галузей права. Ми маємо протилежну думку, інформаційне право має свій самостійний предмет, метод правового регулювання, норми, законодавство, і навпаки – це усі галузі українського права використовують для регулювання тих чи інших правових відносин інформаційно-процесуальні норми інформаційного права.

Інформаційно-процесуальній нормі притаманні загальні ознаки, тобто ознаки які властиві будь-якій соціальній нормі – державно-владна природа, загальнообов'язковий характер, формальна визначеність, структура та ін.

Але треба зазначити що навіть деякі загальні ознаки інформаційно-процесуальної норми суттєво відрізняються від загальних ознак інших правових норм. Інформаційно-процесуальні норми мають загальні ознаки:

1. Державно-владна природа.

Норма інформаційного права приймається компетентними органами держави (посадовими особами) та іншими особами:

а) Верховною Радою України приймаються: Конституція України; Закони України (наприклад,

Закони «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р., «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., «Про посилення захисту майна редакцій засобів масової інформації, видавництва, книгарень, підприємств, книгорозповсюдження, творчих спілок» від 20.05.2010 р. та ін.); кодекси, а також інші кодифіковані акти (наприклад Кодекс України про адміністративні правопорушення); Постанови Верховної Ради України); міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та інші нормативно-правові акти в галузі інформаційного права.

б) Президентом України видаються укази та розпорядження (наприклад, Укази Президента України «Про Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України» від 07.05.2011 року, «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» від 05.05.2001 р. та інші ;

в) Кабінетом Міністрів України приймаються постанови та розпорядження (наприклад, «Про затвердження Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року» від 13.04.2011 року та ін.;

г) Міністерствами та інші центральні органи виконавчої влади видаються накази, інструкції, розпорядження, постанови, правила, положення в межах їх компетенції;

д) Верховна Рада України приймає постанови;

е) Місцеві державні адміністрації – розпорядження;

ж) Органи місцевого самоврядування приймають рішення, що містять інформаційно-процесуальні норми;

з) Конституційний Суд України виносить рішення, в яких інформаційно-процесуальні норми можуть тлумачитися ним або визнаватися такими, що

не відповідають Конституції України (фактично скасовуватися).

На нашу думку, ознака державно-владної природи інформаційно-процесуальної норми має специфічну сутність, реалізація такої норми забезпечується різними видами заходів державного примусу, які притаманні виключно інформаційному праву.

2. Загальнообов'язковий характер, тобто поширення інформаційно-процесуальних норм на всіх суб'єктів (учасників) інформаційно-процесуальних відносин незалежно від її бажання.

3. Формальна визначеність у законі. Норми одержують зовнішнє мовне закріплення в статтях нормативно-правових актів, чітко встановлюють вид та міру можливої, необхідної або забороненої поведінки.

Інформаційно-процесуальні норми інформаційного права мають ті самі характеристики, що й процесуальні норми взагалі, водночас є певні відмінності, які свідчать про наявність деяких особливостей процесуальних норм інформаційного права. Основні з них:

1. У них знаходить своє вираження, як правило державний інтерес.

2. Є регулятором інформаційно-процесуальних відносин. На нашу думку, за ступенем комплексності інформаційно-процесуальним нормам немає рівних серед інших правових норм (їх використовують усі галузі права).

3. Їх умовно можна поділити на охоронні та регулятивні.

4. Різновидами регулятивних процесуальних норм є: зобов'язуючі, забороняючі, уповноважуючі.

5. Наявність чотирьох специфічних способів реалізації інформаційно-процесуальних норм.

6. Крім охоронних, регулятивних існують спеціальні (додаткові) норми: дефінітивні, декларативні, колізійні інформаційно-процесуальні норми.

Ураховуючи вищевикладене, на нашу думку, поняття інформаційно-процесуальної норми має такий зміст, інформаційно-процесуальні норми – це закріплені державою, загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки (що містяться в законі) які надають суб'єктам (учасникам) інформаційної процесуальної діяльності, виконання яких забезпечується державною владою, специфічними заходами державного примусу.

На нашу думку, саме за допомогою інформаційно-процесуальних норм регулюються інформаційні процесуальні відносини, які є дуже багатоаспектними. Цей аналіз може стосуватися як їх динаміки, змісту, так і різних аспектів останнього. Підхід Гонцяж Я. щодо природи інформації, інформаційних відносин: «звернувшись до спеціальної юридичної літератури, виявили, що дискусійними є практично всі основоположні питання теорії щодо інформації», можна повною мірою віднести і до інформаційних правовідносин [7, с. 21]. Окремі сторони цієї проблеми досліджувались уже на межі ХХ-ХХІ ст. Про поняття інформаційних процесуальних відносин уже йшлося в роботах К. І. Белякова, О. В. Олійника та ін. [3; 10; 12]. Навряд чи можна робити висновок, що сформована в повній мірі основна термінологія

інформаційного права України, на цьому етапі ще формується концепція інформаційних процесуальних відносин, але окремі положення вчення про них вже були сформовані. Саме вони і стали активним поштовхом для розвитку досліджень ХХІ ст. В 90-і роки цей напрям інформаційно-правової науки пов'язується з поглядами таких фахівців, як М. М. Россолова, В. Д. Елькина, І. М. Россолова, Ю. А. Нисевича, А. А. Письменського та ін. [11, с. 14].

Однак найбільш інтенсивно цей напрям почав досліджуватися на початку ХХІ ст. в Україні у працях І. В. Арістової, К. Белякова, О. Г. Додонова, Р. А. Калюжного, В. С. Цимбалюка, О. Г. Марцінюка, В. Д. Гавловського, В. В. Гриценко та ін. [1; 4-5; 9]. Збагачення, глибина досліджуваних проблем не виключає і того, що однотайність зі значної кількості питань ще не досягнута. Це обумовлюється дуже інтенсивним розвитком цього кола суспільних відносин, бурхливим розвитком інформаційного законодавства, появою нових або вдосконаленням уже існуючих суспільних явищ, які потребують адекватного правового регулювання в режимі інформаційно-правової галузі.

Розвиток теорії інформаційних процесуальних відносин ґрунтується на принциповому розмежуванні типів інформаційних відносин. Інформаційно-процесуальні відносини охоплюють весь спектр:

- відносини, пов'язані з формуванням, створенням, перетворенням та використанням інформації;

- відносини, що пов'язані з зберіганням інформації;

- відносини, що пов'язані з передачею і розповсюдженням інформації та інші [6, 2].

М. В. Фігель характеризує інформаційні процесуальні відносини як урегульовані нормами інформаційного права суспільні відносини між учасниками інформаційного провадження, що виникають, припиняються або змінюються на підставі норм інформаційно процесуального права [8, с. 138].

О. В. Синєкий підкреслює, що інформаційно-процесуальні правовідносини – це суспільні відносини, які виникають під час створення, розподілу та використання інформації та врегульовані нормами інформаційного права, учасники якого володіють відповідними юридичними правами й обов'язками. Безумовно, що деталізованому правовому регулюванню підлягають такі інформаційно-процесуальні відносини, які виникають під час руху інформації, що будуються між специфічними суб'єктами та стосовно певного об'єкта. Щодо першого – це обов'язкова наявність суб'єкта владних повноважень або безпосередньо держави, стосовно другого – це специфічний різновид інформації, яка належить державі або територіальним громадам. Окремі норми приватного права стають наскрізь пронизаними публічно-правовими принципами «...Кінцева мета і публічних, і приватних відносин усе одно та саме: різний тільки спосіб її виконання, здійснення. У приватному праві вона здійснюється шляхом особистого самовизначення; у публічному – шляхом сукупної діяльності цілого суспільства».

Інформаційно-процесуальні правовідносини, виступаючи різновидом правовідносин узагалі, характеризуються і всіма їх ознаками: виникають на підставі інформаційно-правової норми; виступають як форма реалізації інформаційно-правової норми; мають вольовий характер; обумовлені інтересами держави; гарантуються державним примусом і т. д. Щоправда, варто враховувати, що ці ознаки формалізуються в умовах впливу на інформаційну діяльність у специфічному вигляді, завдяки низці засобів та форм, що притаманні виключно інформаційно-правовому регулюванню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Арістова Ірина Василівна. – Х., 2002. – 476 с.
2. Беляков К. И. Управление и право в период информатизации : монография / К. И. Беляков. – К. : КВЦ, 2001. – 308 с.
3. Беляков К. Організаційно-правові проблеми формування державної інформаційно-процесуальної політики України / К. Беляков // Право України. – 2004. – № 10. – С. 16–19.

4. Гончар Я. Свобода інформації та виконавча гілка влади : Правові норми. Інституції. Процедура / Я. Гончар, Н. Гнидюк. – К. : Міленіум, 2002. – 240 с.
5. Демкова М. С. Доступ до інформації та електронне урядування / М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К. : Факт, 2004. – 336 с.
6. Додонов О. Г. Інформаційна політика органів державної влади і напрями удосконалення Стратегії розвитку України: теорія і практика / О. Г. Додонов, О. В. Литвиненко, С. О. Янішевський ; за ред. О. С. Власика. – К. : НІСД, 2002. – 615 с.
7. Костецька Т. А. Інформаційне право України : навч. посіб. / Т. А. Костецька. – К. : Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 170 с.
8. Олійник О. В. Політико-правові аспекти формування інформаційного суспільства суверенної і незалежної держави / О. В. Олійник, О. В. Соснін, Л. С. Шиманський // Держава і право. – 2001. – Вип. 13. – С. 34–41.
9. Правовая информатика и кибернетика / под ред. Н. С. Полевого. – М. : Юрид. лит., 1993. – 528 с.
10. Рассолов М. М. Правовая информатика и управление в сфере предпринимательства : учеб. пособ. / М. М. Рассолов, И. М. Рассолов, В. Д. Элькин. – М. : Юристъ, 1996. – 480 с.
11. Синсокий О. В. Інформаційне право: навч. посіб. / О. В. Синсокий. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – 125 с.

УДК 342.9

ЩОДО РОЗУМІННЯ ПРЕДМЕТУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Гришина Н. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: Статтю присвячено дослідженню предмета адміністративного права на основі нового розуміння сутності даної галузі права. Визначені групи суспільних відносин, що становлять предмет адміністративного права.

Ключові слова: галузь права, предмет правового регулювання, управління, управлінські відносини, адміністративне право, правовий режим, соціальна цінність.

Аннотация: Статья посвящена исследованию предмета административного права на основании нового понимания сущности представленной отрасли права. Определены группы общественных отношений, которые определяют предмет административного права.

Ключевые слова: отрасль права, предмет правового регулирования, управление, управленческие отношения, административное право, правовой режим, социальная ценность.

Annotation: The article investigates the subject of administrative law based on the new understanding of the industry represented by law. The groups of social relations that define the subject of administrative law.

Key words: branch of law, the subject of legal regulation, management, relationship management, administrative law, legal regime, social value.

Адміністративне право є необхідною умовою і засобом функціонування публічної влади у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина. Але сучасне українське адміністративне право не відповідає своєму об'єктивному призначенню. Функція цієї галузі права залишається істотно деформованою. Це виявляється передусім у тому, що й досі, не тільки у суспільній свідомості, а й серед фахівців-юристів зберігається властива радянському періоду певна абсолютизація лише двох аспектів

суспільного призначення адміністративного права, а саме: а) з одного боку, як «управлінського» права, тобто як засобу управлінського впливу держави на суспільні процеси; б) з іншого – як «карального» права, яке регламентує використання державою у відносинах із громадянами різноманітних засобів адміністративного примусу, зокрема заходів адміністративної відповідальності.

Українське адміністративне право потребує радикальних реформ. Його вирішальним спрямуванням має бути принципова зміна суспільної ролі і призначення цієї галузі у функціонуванні